

Torgeir Larsen
Debattredaktør
Tlf. 22 31 09 20
tola@dagbladet.no

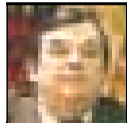

Arne Dvergsdal
Kronikkansvarlig
adv@dagbladet.no

Skriv til: debatt@dagbladet.no
Replikk: Maks 1800 tegn. Inkludert mellomrom.
Innlegg: Maks 2500 tegn. Inkludert mellomrom.
Debatt: Maks 6500 tegn. Inkludert mellomrom.
Debatt på nett: www.dagbladet.no/debatt

Takket være ideologisk tåke fra menn som Kåre Valebrokk har Norge verdensmonopol på ordet «næringsnøytralitet».

Valebrokks myter

DEBATT

Erik S. Reinert

Euroaprogrammet.

«EN NASJON ER en gruppe mennesker som er forenet i en kollektiv feiloppfatning av sin egen historie», sa Harvards samfunnsviter Karl Deutsch. Til denne typen nasjonsbygging ga Kåre Valebrokk et viktig bidrag i søndagens Aftenposten. Temaet er «næringsnøytralitet», og brudd med dette prinsippet – slik som etter krigen – «gikk skikkelig galt» ifølge Valebrokk.

Etter 2. verdenskrig hadde USA, i økonomenes sprog, både et komparativt og et absolutt fortrinn i industriproduksjon. Hadde Norge og Europa fulgt prinsippet om næringsnøytralitet – latt være å favorisere industrien – ville vi i stor grad blitt et folk av jordbrukere, slik Tyskland ble det med Morgenthau-planen som forbød industri. Denne planen skapte så meget fattigdom at amerikanerne – konfrontert med industrialiserte kommuniststater – startet verdens hittil største prosjekt i selektiv næringspolitikk: Marshall-planen. Bak høye tollmurer og importforbud ble det skapt et cordon sanitaire av bred velstand i landene som grenset mot kommunismen, fra Japan til Norge. Det er vanskelig å kjenne seg igjen i Valebrokks beskrivelse av at etterkrigstidens brudd på næringsnøytraliteten «gikk skikkelig galt». Aldri har så mange nasjoner blitt løftet ut av relativ fattigdom så raskt og varig, blant dem Norge.

Klarer man å skyve dagens ideologiske tåkebanker tilside, kan historien leses slik at betimelige brudd på næringsnøytralitet har vært helt sentrale for å bygge vår vestlige sivilisasjon. Noen få italienske bystater og Holland fikk – blant annet på grunn av mangel på dyrkbart land – et forsprang i industribyggingen. Samtlige nasjoner som industrialiserte i deres fotspor, siden Henrik VII av England plukket ullindustrien som «vinner» i 1485, har på ulike måter favorisert «bynæringene», dvs industri. Det var i de tidlige bystatene politisk frihet og demokrati ble skapt. Begrepet «frihandel» betegnet i århundrer et fravær av nasjonale monopoler i internasjonal handel. Det er bare relativt nylig at ordet kom til å bety «fravær av toll».

I SIN BERØMTE tale på Harvard i juni 1947, da Marshall-planen ble annonsert, bemerket USAs utenriksminister George Marshall at «arbeidsdelingen mellom by og land er basis for vår moderne sivilisasjon». Det var denne han så truet av avindustrialiseringen av Europa etter krigen, og det var denne nærings-unøytrale visjonen som lå bak Marshall-hjelpen. Uten høye tollbeskyttelser og «plukking av vinnere» ville ikke Europa kunne gjenreises.

Å skape og å vedlikeholde velstand krever stadige økonomiske strukturendringer. Tradisjonelt har høyre-venstre-aksens uenighet dreiet seg om hvor langt statens rolle skulle strekke seg i denne prosessen. Anton Martin Schweigaard – ofte omtalt som en brennende liberalist – var ikke i tvil hverken om at norsk industri skulle få tollbeskyttelse eller, som medlem av Jernba-

ILLUSJONER: Kåre Valebrokks fortolkning av historien bygger opp under en myte der sivilisasjonen startet da folk sluttet å ta kollektive avgjørelser om økonomiske spørsmål og overlot fremtiden til Forsynet, skriver Erik Reinert. Foto: Lunde Oddmund

nekommisjonen, at staten måtte finansiere jernbanebygging. Om staten skulle eie jernbanen eller bare bidra med subsidier av private initiativ ble derimot en politisk debatt. At staten ikke skulle være næringsnøytral var alle enige om.

Det er her dagens norske debatt blir langt mer spesiell enn vi egentlig er klar over.

Adam Smith, hvis prinsipper dagens nyliberale tror de holder seg til, roser lovene som bygget engelsk industri bak høye tollmurer som «de viseste av alle Englands handelsforordninger». Dagens norske debatt er så spesiell fordi så mange tror at strukturendringer enten ikke er nødvendige eller at de skjer av seg selv. I næringslivet

er man klar over at det å la være å ta en avgjørelse også er en avgjørelse, og ofte en dårlig sådan. Å la være å ta avgjørelser er å stemme for den av Norges avguder Schweigaard raljerte mest med, nemlig Kong Status Quo.

DET ER TO GRUNNER til at norsk sprog og norsk politisk debatt fremdeles har verdensmonopol på nyskapningen «næringsnøytralitet». For det første fordi det ikke er ønskelig. Hvor lenge skal vi i nøytralitetens navn fortsette parafinlampeforskningen etter at det elektriske lyset er oppfunnet? Begrepet næringsnøytralitet fritar likevel ikke samfunnet fra å ta avgjørelser i en dynamisk verden, den bare utsetter avgjørelsene og dermed de nødvendige strukturendringene. For det andre fordi næringsnøytralitet er praktisk umulig i en verden der forskjellige ting er forskjellige. Et eksempel: alle er enige om at statlig støtte til forskning er bra og tar for gitt at denne politikken kan være næringsnøytral. Målet for forskningen er å skape innovasjoner, men ulike bransjer innoverer på ulike måter. Farmasøytisk industri i Norge innoverer gjennom forskning, mens trykkeribransjen i Norge innoverer gjennom å importere nye maskiner der andre bedrifters forskning er innebygget. Vår tro på at å støtte forskning er næringsnøytral er en illusjon. I virkeligheten subsidierer en slik politikk noen bransjer, som farmasøytisk industri, på bekostning av andre, som trykkeribransjen.

Den italienske økonomen Antonio Serra skrev i 1613 det mange mener er det første vitenskapelige verk i økonomifaget. Temaet var hvorfor noen land var rikere enn andre. Serra observerte søkkrike Venezias økonomiske politikk og dedikerte et helt kapittel til «Statlige Tiltak». Her understreker han hvor vanskelig næringspolitikk er fordi ett og samme virkemiddel vil komme til å påvirke ulike bransjer på helt forskjellig måte: «slik solen gjør leire hard, men gjør voks myk; slik som en lav plystring irriterer en hund, men beroliger en hest».

I LIBERALISMENS ytterste konsekvens nærmer markedets rolle seg sterkt den rollen Skjebnen, eller Forsynet, spiller i andre kulturer. Valebrokks fortolkning av historien bygger opp under en myte der sivilisasjonen startet da folk sluttet å ta kollektive avgjørelser om økonomiske spørsmål og overlot fremtiden til Forsynet. Det motsatte er faktisk tilfellet, kollektive avgjørelser omkring det å skape en ønsket næringsstruktur har vært helt sentrale i historien.

Olje og gass gjør at nordmenn har større grunn enn andre til å overlate ting til Skjebnen. Vi må imidlertid likevel ta ubehagelige avgjørelser om hvor vi skal plassere alle sparepengene. Da bør vi etter mitt syn ta med oss visdomsord fra vår første Nobelprisvinner i økonomi, Ragnar Frisch, om hvorledes en nasjon bør spare: «Sparing for et enkelt individ og for samfunnet som helhet er to helt forskjellige ting. De burde egentlig ikke betegnes med samme navn, det virker bare forvirrende. Det er bare ved en produktiv foranstaltning at samfunnet som helhet kan få stand i sparing». En slik sparing krever politiske avgjørelser vi ikke har råd til å overlate hverken til Skjebnen eller til markedet.